

offensiv for at få forandret bestemmelsen om et nyt kompagni med ny konvention, men forgæves. Mobiliseringen af dens styrker viser imidlertid, at modviljen mod dens hidtidige indflydelse havde en såre reel baggrund, idet alene gruppens tre ledende personer (Desmercières, Iselin og v. Hurk) repræsenterede ikke mindre end 440 aktier, d. v. s. betydeligt over $\frac{1}{4}$ af den samlede aktiekapital.

Bogens følgende fremstilling af kompagniets historie indtil 1792 forekommer i det hele veldisponeret. Fordelingen af stoffet efter perioderne førkrigstid, krigskonjunktur og efterkrigstid falder ret naturlig, selv om den har den fare, at det bliver vanskeligere at fastholde kontinuiteten i kompagniets forretningsførelse og økonomiske stilling. Kapitlerne om handelen og økonomien er fast komponeret og forsynet med en række tabeller, der virker ret klare og illustrerende. Dog forsøges der ikke nogen dyberegående analyse af kompagniets internationale forretningsrelationer eller det store økonomiske kredsløb, hvori kompagniet var et slags hjerte, der både sugede og pumpede kraft gennem talrige årer såvel inden for som uden for den dansk-norske stats grænser. Det er fuldt forståeligt, idet dette emne er stort og vanskeligt nok til en behandling for sig selv. Flere af kapitlerne giver interessante kulturhistoriske oplysninger, f. ex. afsnittene om skibsfarten og anlæggene i Indien. De sidste virker dog måske lidt for lange, og en del af stoffet synes snarere at høre hjemme i en kolonihistorie. Endvidere er der her og andetsteds givet mange oplysninger om den private danske Indienshandel, der er interessante, om end deres forbindelse med kompagniets historie undertiden synes spinkel.

I det hele må det siges, at det store arbejde, der er nedlagt i bogen, er vel anvendt. Forf. har ikke haft tidligere fremstillinger at støtte sig til, og naturligvis vil mange enkeltheder kunne kritiseres og mange punkter trænge til nøjere undersøgelse. Det foreliggende værk gør sig fortjent ved at fremlægge et stort stof, der kan og utvivlsomt vil danne udgangspunkt for det videre arbejde med dette vigtige område inden for 18. årh.s historie.

Sune Dalgård. *

Ribe Katedralskoles Historie. Studier over 800 Aars dansk Skolehistorie. Af Bjørn Kornerup. I (1145-1660). Kbh. 1947.

Da Ribe Katedralskole for en Aarrække siden paa Rektor og Borgmester A. Willumsens Initiativ besluttede at fejre sit 800 Aars Jubilæum 1945 ved at udgive et Værk om sin Historie, paa-

tog Byens Æresborger, Redaktør C. Willemoës sig beredvilligt at skaffe de nødvendige Pengemidler til Veje. For denne Mand, som blandt sine mange andre Fortjenester frem for nogen gennem et halvt Hundredeaar har staaet Vagt om Byens rige Monumenter og utrætteligt virket ikke alene for deres Bevaring, men ogsaa for at faa dem saa fyldigt historisk belyst som muligt, stod det fra første Færd klart, at et saadant Skrift burde fremtræde i en Skikkelse, som var Byen og dens Fortid værdig. Det blev derfor lagt an i stor Stil, og nogen mere velegnet Mand end Dr. Bjørn Kornerup at betroe den krævende Opgave kunde Udvalget, som tog Sagen i Hænde, sikkert vanskeligt have fundet. Vel bevandret i Kirke- og Skolehistorie og fortrolig, ja formelig forelsket som faa i middelalderlig og frem for alt humanistisk Latin, fortsætter denne kyndige Arkivmand — om end paa en mere moderne Maade — Traditionerne fra Fortidens lærde Forskertype og kan vel med Rette betegnes som Arvtager efter den myreflittige, højt fortjente Holger Frederik Rørdam.

Som det paa Forhaand var at vente, er Dr. Kornerup da ogsaa gaaet til Værket med den største Grundighed og Omhu for at tilvejebringe et Arbejde i anseligt Omfang og dybtgaaende Plan. »Ribe Katedralskoles Historie«, hvoraf nu — noget forsinket paa Grund af Krigsforholdene — 1. Bind foreligger, bæres fra først til sidst af disse Forfatterens solide Egenskaber. Den 498 Sider tykke, rigt illustrerede og stateligt udstyrede Bog spænder over Tidsrummet 1145—1660. 1. Hovedafsnit behandler Perioden indtil 1536, medens indtil videre kun Tiden 1536—1660 er medtaget af 2. Hovedafsnit. Som Introduktion tjener en fyldig, klar Redegørelse for det europæiske Skolevæsen i Oldtid og Middelalder, der ligesom det følgende Afsnit om dansk Skolevæsen i Almindelighed i Katolicismens Dage optrækker Hovedlinjerne af Idéindholdet, Omfanget og Arten af den Kundskabsmeddelelse, som dannede Grundlaget for Periodens Aandsliv. Efter saaledes først at have givet Skildringen Perspektiv gaar Forfatteren over til Fremstillingen af Ribe Skolen i en Tidsalder, hvor det meste ligger i Tusmørke, saa Stump for Stump af det bevarede Materiale møjsommeligt maa samles sammen og afpresses Saften for at sprede en Smule Lys. Det har unægtelig kostet Kamp af dette brudstykkeagtige Stof at skabe en sammenhængende Fremstilling, og Læsningen af dette Afsnit maa i Følge Sagens Natur falde noget besværlig. Detaillerne har maattet vendes og drejes for at faa noget ud af dem, men de er fortolkede med Kritik, Kyndighed og stor — til Tider lidt omstændelig — Forsigtighed. Meget af det mindre magtpaaliggende kunde til Fordel for Overskueligheden maaske helst have været henvist til Behandling i

Anmærkningerne bag i Bogen. Ved denne Kulegravning af Materialet er det imidlertid lykkedes Forfatteren at gaa i Dybden og finde Linjer frem. Saaledes er f. Ex. Redegørelsen for Skolestiftelsen Puggaard, hvorom man kun før havde mangelfuld Viden, ført igennem med virkelig Finhed, og selvom Stoffet er tungt, følger Forfatterens smidige, soignerede Sprog sig forsonende rent og smukt om den Mosaik, han har stykket sammen. Dr. Kornerups udprægede Respekt for Formen fornægter sig intet Steds.

Med Humanismens og Reformationens Tidsalder, da Kilderne flyder rigeligere, bliver Fortællingen mere livfuld, Mennesker begynder saa smaat at vikle sig ud af det trange Svøb, og fremfor alt gælder dette vor hjemlige Renaissance, Frederik den Andens Tid, da Højdepunktet i Skolens Historie naaes og en Række Skoleledere træder stærkere frem i Lyset med Rektor Peder Hegelund som Midtfigur. I det 16. og 17. Aarhundredes Parade af alvorsfulde Pædagoger, hvis Karakteristik i samtidige Levnedstegninger og Ærevers ofte stivner i skematisk Tørhed, som gør det vanskeligt for Eftertiden at aflokke dem en Smule Varme og Liv, virker en sprælsk Natur som Hans Mejer unægtelig saare forfriskende baade paa Forfatteren og Læserne. Han fungerede som Rektor i Ribe fra ca. 1641—47 og havde forud været Lærer for Hertug Hans, i hvilken Egenskab Christian den Fjerde med vanlig Fyndighed giver ham det Skudsmaal, at han var »en hofferdig Essel«, der færdedes mere i letfærdigt Selskab, end godt var. Ikke des mindre kunde Ribe Skolen dog under hans Rektorat dimittere 60 Disciple til Universitetet, det største Antal i en ret lang Periode. I Tidsrummet efter 1588 mærkes Skolen iøvrigt af en jævnt voksende Tilbagegang, et Forfald, som naturligvis bliver særlig iøjnefaldende i de forvirrede Pest- og Krigsaar omkring Aarhundredets Midte; thi i 3 samfulde Aar, 1657—9, blev der saaledes slet ingen Disciple dimitterede, da Skolen »haver moxen staaet øde«.

Indenfor de nævnte Hovedrammer er Skildringen bygget op i overskuelige, vel ordnede Smaaafsnit, som behandler Skolens Forfatning og Økonomi, Undervisningens Stof og Metode, samt Rektorer og Disciple i paagældende Periode, — alt søgt levendegjort ogsaa i det Reflekslys, som naaede os fra fremmede Kulturlande. Næsten samtlige Rektorer havde jo i Aarevis rejst og studeret ved Udlandets Universiteter, især naturligvis Lutherdommens Højborge i Tyskland, saa Døren stod paa vidt Gab aaben for Paavirkning udefra — baade paa Godt og Ondt —, og Forfatteren udreder flittigt Traadene, som forbandt Skolen i den lille vestjydske By med Kulturlandene udenom. Han har derfor kunnet

give saa vel en mere indtrængende Karakteristik af den Udvikling, Ribe Skolen gennemløb, som af de skiftende Perioders Særpræg i det hele. Værket kommer derved til at indeholde adskilligt mere, end Titlen giver Løfte om; thi her er i Virkeligheden opbygget en bred Grundvold for Forstaaelsen af gammelt Skolevæsen overhovedet. Om Fortolkningen af visse mindre væsentlige Enkeltheder vil der vel altid kunne tvistes, men den Nøjagtighed i Detaillen og den — næsten katteagtige — Varsomhed, hvormed Forfatteren langsomt Skridt for Skridt bevæger sig gennem Stoffet, virker betryggende og forlener hans Arbejde med et Stempel af Soliditet, som gør det til et nyttigt Hjælpemiddel ikke alene for Studiet af dansk Skolehistorie, men for videre kulturhistorisk Forskning.

Overalt hvor det er muligt, sammenplukker Dr. Kornerup med glad Iver de spredte Smaatræk af Lærernes og Disciplenes Liv og Færden, som Kildestoffet under ham. De smiler hist og her som friske Blomster frem i det støvede Skoletempel, og Forfatterens Forkærlighed for og Evne til at gaa de optrædende Personer nærmere ind paa Livet manifesterer sig Gang paa Gang. Hvor han gør Holdt for at holde Revue over Rækken af stive Skolemestre, gør han sit bedste for at kigge dem bag Masken for at aflure dem en Smule Individualitet, — og i det Billede, han har tegnet af Fortidens Skole, bidrager det velvalgte Illustrationsstof, som ledsager Teksten, sit til at forstærke Indtrykket af Periodernes ydre Kolorit. Der er derfor al Grund til at lykønske ham med dette flittige Arbejde og haabe paa, at der maa findes Udveje for Udgivelsen af en Fortsættelse af Ribe Katedralskoles Historie, et Værk, som i Grundighed og moden Kritik vil komme til at staa som et smukt Sidestykke til Jacob Kinchs berømte Arbejde om Byen, men unægteligt overgaar det i Form, Komposition og den stadig fastholdte Paavisning af Kultursammenhængen med Europas store Lande, som uddyber Forstaaelsen og giver Fremstillingen fyldigere Baggrund.

Hugo Matthiessen.

Peter Skautrup: Det danske Sprogs Historie. (I. Fra Guldhornene til Jyske Lov. II. Fra Unionsbrevet til Danske Lov). 1944-47.

Medens man her i Landet i Videnskaber som Historie og Arkæologi har kunnet glæde sig ved sammenfattende Fremstillinger, der paa en Gang mønstrede de opnaaede Resultater og gjorde